
PRIKAZ

IVO ŠKARIĆ: FONETIKA HRVATSKOGA KNJIŽEVNOGA JEZIKA, GLASOVI I OBLICI HRVATSKOGA KNJIŽEVNOGA JEZIKA, VELIKA HRVATSKA GRAMATIKA, KNJIGA PRVA.**Zagreb: Nakladni zavod Globus, str. 15 – 157, 2007.****Radoslav Katičić**
HAZU, Zagreb
Hrvatska

Pisac ovoga prikaza nije fonetičar i nikada mu ne bi palo na pamet progovoriti javno o ovom nadasve važnom prinosu kolege Ive Škarića hrvatskoj gramatici da ga na to kao recenzenta prvoga sveska Globusove "Velike gramatike" nije pozvalo uredništvo "Govora". No, i tomu se pozivu samo kao recenzent toga sveska vjerojatno ne bi odazvao, da nije bio i urednik sveska akademijske gramatike što je objavljen još 1991., a ovaj mu je sada novo, temeljito prerađeno izdanje, toliko temeljito prerađeno da se može smatrati i novim djelom, kakvim se, uostalom, i predstavlja.

U tom je starijem svesku Škarićeva *Fonetika* prvi put stupila pred javnost, prvi put ušla u krug gramatičkih poglavlja što u nas opisu hrvatskoga književnog jezika postavljaju do sada najviše zahtjeve. Kao urednik onoga sveska mnogo sam se bavio vrlo opsežnom Škarićevom *Fonetikom*, a kao recenzent ovoga dobro sam se upoznao s njezinom novom, vrlo različitom i jako sažetom verzijom. Oba puta valjalo je shvatiti i objasniti kako se ta karika zamišljene gramatičke cjeline uklapa među ostale, od kojih je vrlo uočljivo različita, pa u nekojem smislu i odudara od njih. Upravo stoga mi se na kraju ipak učinilo da, koliko god nikako nisam fonetičar, o Škarićevoj *Fonetici* mogu za "Govor" ipak nešto reći.

U našoj gramatičkoj literaturi Škarićeva *Fonetika* u obje svoje verzije vrlo je osebujna. Dolazi to odatle što je Škarić školovan u drugoj školi nego ostali naši gramatičari, u školi vezanoj za veliko ime Petra Guberine, a i u toj školi on je vrlo samosvojna osoba, koja opisujući svijet ljudskoga govornog glasanja iznosi sasvim vlastite poglede. Može se stoga doista reći da nam se u njoj predstavlja Škarićeva škola, upravo Škarićeva grana, vrlo samostalna, svjetski glasovite Guberinine škole. A javlja se tu ne tek u našoj jezikoslovnoj i fonetičkoj literaturi, nego upravo u gramatičkoj. Uvodi se kao poglavlje opsežnog i podrobno razrađenoga gramatičkog priručnika! To je, dakako, već samo po sebi vrlo znatan događaj u suvremenoj povijesti jezične znanosti u nas.

Prva verzija Škarićeve *Fonetike* bila je za urednika tvrd orah i kabast zalogaj. Bila je toliko opširna da takva nije kao poglavlje pristajala ni u vrlo opširnu gramatiku, a iznosila je, pomno i iscrpno, opću fonetiku, znanost o čovjekovu govornome glasu. Tek na kraju je sve to onda bilo primijenjeno na hrvatski govor, na ostvarivanje postava hrvatskoga jezika. Debeli rukopis što je ležao na uredničkom stolu bio je zapravo neupotrebljiv za gramatički priručnik hrvatskoga jezika. Ali, bilo je očito da predstavlja veliku vrijednost, da bi se njegovim zabacivanjem nanosila velika šteta našoj lingvističkoj literaturi. Čak bi i pothvat akademijske gramatike, za koji je ta *Fonetika* bila izrađena, takvim postupkom znatno izgubio. Trebalo je pak poštovati zamisao i izvedbu vrlo osobnoga autora, koji je pionirskim pothvatom utemeljio u nas nešto što do tada nismo imali. U svakoj se gramatici, doduše, nalazila "nauka o glasovima", ali je prave fonetike, kako svi znamo, u tome bilo mnogo premalo.

Nije tu bilo umjesno da se od autora traže prerade, a još manje da se zareže uredničkim škarama. Bila bi to, dakle, prilično bezizlazna situacija da se nije odlučilo rukopise pripravljene za akademijsku gramatiku izdati s podnaslovom "nacrt za gramatiku", kao više manje individualne prinose, bez cjelovite redakture. Tako se i mogla ponijeti urednička odgovornost za uvrštavanje Škarićeve *Fonetike* među te prinose. Tako je ona objavljena i postala pristupačna stručnoj javnosti, a akademijska gramatika nije ostala bez prave fonetike, temeljite i detaljne, kakvu nije imala još nijedna u nas. Smatram da je to velik događaj u povijesti naše lingvistike, događaj vezan za ime Ive Škarića. Ostaje samo poželjeti da ta njegova *Fonetika*, dotjerana, dopunjena i zaokružena, ugleda svjetlo dana kao samostalna knjiga u kojoj bi se izlagala opća i hrvatska fonetika.

Samo se po sebi razumije da je i za "Veliku gramatiku" Nakladnoga zavoda Globus potrebno poglavlje o fonetici. Jednako se tako razumije da je nakladnik rukopis toga poglavlja zatražio od istoga autora, Ive Škarića. A i Škarić je tijekom godina što su bile prošle od pisanja one prve verzije, razvijao i izgrađivao svoj pristup tomu predmetu. Sazrijevala je nova verzija njegove *Fonetike*. Ta je nova verzija napokon izrađena i objavljena. Znatno se razlikuje od prve. Mnogo je kraća i opsegom se dobro uklapa u prvi svezak velike gramatike. Što se toga tiče, urednik, sada je to August Kovačec, nije imao nedoumica niti teškoća. Fonetika je tu tek malo opsežnija od Brozovićeve fonologije. I u toj novoj verziji pisac uvodi čitatelje u opću fonetiku. Bez toga ne bi ga mogli razumjeti kad im govori o hrvatskoj. Tako je tu govora i o komunikaciji, i o govornom mediju, i o govornim organima, i o proizvodnji govornih zvukova, i o izgovoru. Ipak se opća fonetika tu ne razlaže sama za se, nego strogo u funkciji uvoda, kako je primjerenije gramatici pojedinačnog jezika.

Ipak, između *Gramatike* i njezine *Fonetike* nije ni tu postignuta prava harmonija. Škarićev pristup vidno odudara od standardoloških shvaćanja na kojima je ta gramatika utemeljena. To se osobito očituje u odnosu poglavlja o fonetici i poglavlja o fonologiji. Škarić se ne obzire na standardološku školu Dalibora Brozovića, autora fonologije, školu koja u nas prevladava, pa i u

Akademijinu Razredu za filološke znanosti. Opisujući hrvatske govorne glasove, on uvodi svoje pojmove i svoje nazive za njih. Takvi su: opći hrvatski jezik, klasični tip općega hrvatskog jezika, općeprihvaćeni tip hrvatskoga jezika, prihvatljiviji tip općega hrvatskog jezika. K tomu dolaze onda i dijalektalni tipovi. Sve je to novo i pomalo strano.

Nema, dakako, zamjerke tomu njegovu inoviranju, to više što on te pojmove valjano definira i njima dosljedno barata. Ipak, u cjelovitoj knjizi otežano je time razumijevanje, a u raspravama koje bi se trebale nadovezati na to, zapriječeno je sporazumijevanje. Nije dobro što je autor propustio poraditi na tome da uputi na pojmovne ekvivalencije, da objasni kako se njegov govor o tim pojavama odnosi prema onomu koji je u nas do sada uobičajeniji. Kada se, naime, različito govori o istome, onda, ako se govori ozbiljno, među izgovorenim moraju postojati ekvivalencije. Ne valja prepuštati pojedincima da ih svatko traži za sebe, nego je bolje, kad je već situacija takva, čitatelje upućivati na njih i tako pripremati sporazumijevanje o onome o čem se govori različito. Ivo Škarić, uvodeći nove pojmove i nove nazive za njih, to nije činio. Kao recenzent, to sam mu zamjerio, upozorio na to, ali nisam to smatrao razlogom da se odustane od objavljivanja takva njegova poglavlja. Ono je vrlo vrijedno, pa i tim svojim inovacijama, kako god nisu usklađene s nazivljem na koje smo naviknuli u našoj jezičnoj standardologiji. A Škariću pomažu da originalno opiše neke pojave koje su u našoj ortocipiji sporne, pa čak i u opisu.

I urednik je prihvatio takav sud, bez pridržaja uvrstio je Škarićevu *Fonetiku* u knjigu za koju je bio odgovoran. A u svojem predgovoru našao je prave riječi objašnjenja: "Primjerice, bez obzira na to koliko se dodirivale kroz jezik, fonologija je strogo lingvistička disciplina a fonetika znanost različita od lingvistike (premda se s njom stalno prožimlje), fonologija se bavi jezikom (kao sustavom), fonetika pak govorom (kao realizacijom sustava u komunikacijskim činovima). Dok se u opisu razdio o fonologiji autora Dalibora Brozovića bavi strogo standardnim (klasičnim) tipom hrvatskoga jezika, razdio o fonetici što ga je napisao Ivo Škarić podudara se s fonološkim dijelom na razini norme standardnoga jezika, ali donosi, osim toga, također opis tzv. prihvaćenog idioma (opća normalna, ali ne i normirana upotreba jezika unutar hrvatskoga bića) i opis prihvatljivog idioma. Dok fonetici životna zbilja (zbiljska jezična građa) nužno nameće određena razmatranja, fonologija se, dok promatra standardni tip jezika, njima i nije dužna baviti". (str. 14)

Doista, tu je zacrtano sve bitno. Dobro bi bilo da su putovi pojmovnomu i nazivnom "prevođenju" bar još nešto potanje i obuhvatnije utabani. Bolje bi se razumjelo što upravo Škarić govori. A to je i samo po sebi vrijedno svake pozornosti, a i *Velikoj hrvatskoj gramatici* je nužno potrebno. Njegova je *Fonetika* njezin neotuđiv dio. Imala je zanimljivu povijest nastanka i ovaj je pisac mogao nešto posvjedočiti o tome. Pred nama je ta *Fonetika* sada u dva lika i u oba treba da nam ostane trajno bogatstvo, kojim nas je Ivo Škarić obdario. Ovdje mu kažem: Hvala! A pravi njezin prikaz i stručnu ocjenu moći će napisati tek netko drugi, fonetičar.